

**GUVERNANȚA CORPORATIVĂ
ÎN SECTORUL BĂNCAR DIN ROMÂNIA¹**

Radu N. CATANĂ*
Adrian POPA**

Abstract. Corporate Governance in the Romanian Banking System. *The Corporate Governance concept and instrumentation were significantly challenged by the recent financial crisis, with the result of retaining a more pronounced regulatory nature. It is now clear that better governance may only be achieved through better regulation. The financial crisis context tendered the acceleration of banking corporate governance costumization, while both the business environment and the public policies bring their attention to the radical improvement of governance practices. Using the empirical method of the questionnaire and through the direct contact with executive banking lawyers, it was found that procedures concerning the activity of financial institutions bodies, as well as the protection of minority shareholders only reveals punctual issues that may be solved without regulatory intervention (e.g. usage of independent or at least outside directors in banks' boards, procedures related to the management transparency ec.). The most relevant issue is the necessity of reconceptualizing the significance of banks' relationship with the stakeholders. The replacement of financial institutions' relationship with the clients (in both deposits and credits) and the government should begin from recognizing their importance in the content of corporate interests' concept. In the banking field, the maximization of shareholders value as prevailing orientation the corporate managers is limited by the public significance of these financial institutions' activity. Therefore, one should seriously take into consideration a new orientation of the law and jurisprudence with the view of recognizing – at a certain extend - the directors duties of care and dilligence to the benefit of stakeholders. Such resettlement would allow banks to get back from the role they assumed before criss – which was the care of showing huge profits on short term – to their fundamental role as financial intermediary in which long term relationship with clients prevails.*

Key words: *corporate governance, banking system, banking corporate governance, financial crisis, regulator, shareholder, stakeholder, Board of Directors, director, remuneration, transparency, compliance, audit, ethics.*

Cuvinte cheie: *gubernanță corporativă, sector bancar, criză financiară, autoritate de supraveghere, acționar, deținător de interese, Consiliu de Administrație, administrator, remunerare, transparență, conformare, audit, etică.*

1. CRIZA FINANCIARĂ ȘI GUVERNANȚA CORPORATIVĂ – ÎNTRE CONTEXT ȘI PRETEXT

Aprecierile din acest material referitoare la guvernanța corporativă în sectorul bancar românesc se fundamentează pe cercetarea și evaluarea documentelor publice relevante ale unor instituții de credit, dar și pe observațiile empirice deduse din contactul nemijlocit cu persoane din conducerea a trei bănci din România.

Lucrarea tratează particularitățile guvernanței corporative bancare având în vedere patru axe de analiză: (i) structurile de conducere și control ale instituțiilor de credit, precum și activitatea acestora, cu o privire specială asupra Consiliului de Administrație; (ii) tratamentul acționarilor minoritari; (iii) situația deținătorilor de interese (*stakeholders*)² și (iv) etica.

Aceasta din urmă considerăm că prezintă o importanță aparte în cazul băncilor, datorită opacității notorii³ a situațiilor financiare ale instituțiilor de credit, care generează un dezechilibru problematic între, pe de o parte, posibilitățile iluzorii ale acționarilor și deponenților de a supraveghea managementul băncii, și pe de altă parte, posibilitățile concrete ale managerilor băncii de a exploata controlul deplin asupra informației pe care o dețin, în vederea maximizării veniturilor lor și ale acționariatului de control. În aceste condiții, întrucât după criza financiară se resimt consecințele unui moment în care a avut loc cea mai netă ruptură a lumii corporatiste de principiile eticii în afaceri, poate principalul gând ar trebui să se îndrepte spre restaurarea etică și morală.

Este adevărat că acest demers asupra guvernanței corporative în domeniul bancar apare într-un moment în care este conturat un clivaj între climatul pe care îl regăsește guvernanța corporativă în România, unde se vorbește despre modalitatea în care își găsesc aplicare principiile *corporate governance*, și situația în care se găsește conceptul inițial pe plan internațional, acolo unde este amenințat să dispară. Într-adevăr, *corporate governance* a apărut ca o strategie liberală de autoreglementare a companiilor și piețelor financiare în vederea responsabilizării administrației societăților, în contextul în care în *Common Law* este dificil de angajat răspunderea administratorilor datorită regulii judiciare *business judgment rule*⁴. În ultimul deceniu, *corporate governance* a devenit unul dintre instrumentele pozitive ale globalizării, iar transplantul și aplicarea regulilor și principiilor guvernanței corporative au fost generalizate în toate sistemele juridice democratice. Uniunea Europeană a stabilit încă din 2003 că mijlocul principal de modernizare a dreptului societăților comerciale constă în îmbunătățirea guvernanței corporative⁵, iar foarte recent și-a asumat un plan concret de acțiune privitor la guvernanța corporativă în instituțiile financiare⁶.

După unele semne, actuala criză financiară și, totodată, juridică, ne arată că intervenția statului prin reglementare și supraveghere pare să fie nu numai o soluție salvatoare a capitalismului, dar și o necesară ajustare prin constricție a liberalismului autoreglementar. “Anterior crizei”, avansul luat de abordarea interdisciplinară a reglementării în dreptul societăților și tendința de promovare a unui evident consecvenționalism în stabilirea opțiunilor legislative în domeniu fuseseră conceptualizate

printr-o etichetă: “spre o mai buna reglementare, printr-o mai bună guvernare”⁷. În timpul crizei financiare, capitalismul financiar a fost salvat datorită intervenției determinante a statelor, care au sprijinit nu doar coloșii financiari ce deveniseră „*too big to fail*”, ci însăși economia de piață. Azi, “după criză”, aceste instituții financiare se laudă că și-au reconstruit bilanțurile, iar guvernele își caută strategiile de a-si recupera investițiile făcute pentru a ajuta aceste instituții, reforme legislative masive anunțându-se în toată lumea. De aceea, “după criză” este evident și pentru instituțiile europene că mijlocul de obținere a bunei guvernante rezidă într-o mai bună reglementare⁸, afirmație care ar fi părut absurdă cu un deceniu în urmă.

Preocupări extrem de serioase sunt observabile nu numai la nivelul statelor naționale⁹, ci și al instituțiilor internaționale¹⁰ pentru găsirea unor formule de îmbunătățire a guvernantei corporative. Toate acestea tind spre a defini, mai întâi, și a transpune în practică, ulterior, ceea ce se cheama *good corporate governance*, concept care reclamă fundamente juridice, de reglementare și instituționale corespunzătoare, în contextul în care o varietate de factori, incluzând aici corpul de reglementări legale destinat mediului de afaceri, regulile aplicabile tranzacțiilor cu valori mobiliare și standardele de contabilitate pot afecta integritatea pieței și stabilitatea sistemică¹¹.

Desigur, acest material este expresia convingerii că guvernanța corporativă nu este la sfârșitul epocii sale, ci mai degraba suferă o perioadă de transformări care îi vor atribui un mai pronunțat caracter normativ. Pe măsură ce instituțiile financiare devin mai complexe și mai centralizate în alte state decât cele în care își desfășoară activitatea, legiuitorul are un rol tot mai important în edictarea de norme care sa permită supravegherea eficientă a acestora. Corelativ și natural, previzionăm că vor crește rolul și răspunderea Consiliului de Administrație și directorilor executivi, respectiv ale Consiliului de Supraveghere și Directoratului.

2. CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

2.1 Structura Consiliului de Administrație

Începând cu 2006, sub influența dreptului privat german, legislația română a societăților comerciale a dat posibilitatea, regăsită și în dreptul francez, ca societățile pe acțiuni să se administreze potrivit sistemului unitar (care, după modelul britanic, presupune un Consiliu de Administrație și director executiv caruia i se delegă atribuțiile de conducere și reprezentare și care poate fi membru al Consiliului) ori potrivit sistemului dualist (care presupune Consiliul de Supraveghere și Directorat, după modelul german). Introducerea acestei opțiuni poate fi considerată rezultatul unui determinism cultural. Dintre societățile de naționalitate română, cele care opteaza efectiv pentru sistemul dualist sunt instituțiile financiare cu capital austriac și german. În schimb, celelalte societăți preferă sistemul unitar, mult mai familiar și mai apropiat din punct de vedere cultural, în unele cazuri acesta fiind privit ca opțiunea evidentă pentru cele mai multe dintre societățile bancare din România, care au facut obiectul cercetării noastre.

Consiliul de Administrație (*Board*) al băncilor românești se prezintă ca un organ societar colegial, de dimensiuni reduse, având în compunerea sa, în medie, un număr de șapte membri. Deși este statistic dovedit faptul că sunt mai extinse numeric consiliile băncilor (de administrație sau de supraveghere) decât ale marilor întreprinderi care operează în alte industrii, studiile din ultimul deceniu au indicat că organele de administrare bancare au tendința de a se reduce ca mărime, oarecum în chip de relevare formală a orientării în vederea reducerii de costuri și a eficientizării activității *Board*-ului. Într-adevăr, literatura anilor '90 s-a concentrat să demonstreze legătura dintre un *Board* numeros și eficiența acestuia, căutând argumente pentru necesitatea reducerii numărului de membri, în special din perspectiva controlului costurilor aferente unui *Board* lărgit¹².

Cu toate acestea, cele mai recente studii¹³ privind legătura structurii și mărimii consiliilor cu eficiența companiei administrate, au arătat că nu ar exista o legătură negativă între performanța băncii și faptul că *Board*-ul acesteia este numeros. Din contră, potrivit aceluiași studii, impunerea unor constrângeri privind numărul membrilor Consiliului de Administrație sau de Supraveghere poate fi contra-productivă. Susținem această ultimă abordare, care ar conferi șanse structurale încadrării în consilii a cât mai multor membri independenți sau cel puțin *outsider*-i, a căror contribuție nu poate fi decât sporirea gradului de corectitudine și obiectivitate a deciziilor de afaceri adoptate.

Cercetarea a reliefat faptul că acționarii își exercită controlul asupra societății deținute în mod diferit, distingându-se două situații. La instituțiile de credit cu un acționariat concentrat, controlul asupra Consiliului de Administrație este exercitat direct, prin numirea unor membri ale căror legături cu acționarul care face numirea sunt expuse în mod transparent, în timp ce la instituțiile de credit având un acționariat dispersat, tendința de control se manifestă prin numirea unor membri apropiați acționarilor care controlează pachete de acțiuni importante, dar a căror relații de afiliere sunt de multe ori disimulate sau ocluate.

Consiliul de Administrație este condus de un președinte, care în majoritatea cazurilor este unul dintre membrii executivi. Directorul General (*Chief Executive Officer - CEO*) al instituțiilor de credit nu figurează în compoziția Consiliului de Administrație. Printr-o modificare legislativă¹⁴, a fost prohibită cumularea calității de director executiv (care se desfășoară în baza contractului de muncă) cu cea de membru al Consiliului de Administrație (care se fundamentează pe contractul de mandat). Băncile din România s-au conformat în totalitate noilor reglementări.

Consiliul de Administrație al instituțiilor de credit este alcătuit, în proporție covârșitoare, din membri ne-executivi, respectându-se prevederile art. 138¹ din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale¹⁵. În sensul acestui act normativ, membrii ne-executivi sunt aceia care nu au fost numiți directori, adică aceia cărora nu li s-au delegat atribuții de conducere a societății de către Consiliul de Administrație.

În Legea societăților comerciale se arată că "prin actul constitutiv sau prin hotărâre a adunării generale a acționarilor se poate prevedea că unul sau mai mulți membri ai consiliului de administrație trebuie să fie independenți"¹⁶. Cercetarea noastră a relevat, însă, faptul că în consiliile de administrație ale instituțiilor de credit din România nu se regăsește niciun membru independent! Este, cu siguranță, o opțiune de avut în vedere în contextul guvernanței corporative.

Fără îndoială, conceptul de "administrator independent" reprezintă un transplant legal, o dispoziție inovatoare concordantă cu principiile guvernanței corporative¹⁷, față de care, însă, corpul băncilor cu activitate în România manifestă un refuz ferm de integrare. Neutilizarea acestei prevederi legale conduce la concluzia că, urmare a modificărilor legislative succesive, a eforturilor constante de compatibilizare a legislației autohtone cu cea a țărilor dezvoltate (în special prin adoptarea *acquis*-ului comunitar și, mai ales, a principiilor OECD), cadrul legal care formează dreptul comun al societăților comerciale a fost constant îmbogățit cu numeroase instituții de import¹⁸, printre care se numără și cea a administratorilor independenți, instituții cunoscute și a căror punere în operă constituie uzualul economiilor dezvoltate, dar care nu și-au găsit receptarea corespunzătoare în spațiul de drept românesc, ele nereușind să treacă, până în momentul de față, dincolo de litera legii.

În ceea ce privește comitetele consultative, conformarea la normele referitoare la desfășurarea activității bancare impune ca orice bancă să constituie un comitet de audit. Pe lângă acesta, toate instituțiile de credit au mai creat și alte comitete care să sprijine activitatea Consiliului de Administrație. Spre exemplu, există comitete responsabile cu analiza costurilor sau comitete însărcinate cu formularea de propuneri privitoare la remunerare. De regulă, un astfel de comitet consultativ este prezidat de către un membru al Consiliului de Administrație. Reuniunile comitetelor consultative au loc lunar sau trimestrial.

Credem că o precizare, mai degrabă terminologică, s-ar impune la acest punct. În cadrul tuturor instituțiilor de credit evaluate s-a putut observa că funcționează numeroase organisme de conducere, coordonare și control, denumite generic "comitete" (spre exemplu, Comitetul de Gestionare a Activelor și Pasivelor, Comitetul de Management, Comitetul de Analiză și Valorificare a Concluziilor Auditorilor). Acestea au o compunere variată, fiind alcătuite din directorii direcțiilor și departamentelor de resort, în funcție de specificul fiecărui comitet și potrivit organigramei fiecărei instituții de credit. Este necesar, așadar, să subliniem *expressis verbis* ca aceste așa-numite "comitete" nu fac parte din categoria "comitetelor consultative" avute în vedere de Legea societăților comerciale și nu au rolul de a sprijini direct activitatea Consiliului de Administrație. Ele reprezintă reuniuni formale ale specialiștilor băncii pe anumite domenii de activitate.

2.2. Operațiunile Consiliului de Administrație

Toate instituțiile de credit vizate de analiza noastră au putut prezenta un Regulament al ședințelor Consiliului de Administrație.

În principiu, reuniunile Consiliului de Administrație au loc lunar, frecvența acestora nefiind afectată de actualul context economic. Absențele membrilor de la ședințele Consiliului de Administrație sunt o excepție, ele fiind programate astfel încât să fie compatibile cu deplasările în străinătate sau cu planificarea concediilor de odihnă. Se poate observa, astfel, că bancile acordă o importanță deosebită ședințelor Consiliului de Administrație.

Băncile chestionate au răspuns că se preferă întâlnirile tradiționale, care presupun contactul vizual direct între participanți și ca nu intenționează nici în viitor implementarea tehnologiilor moderne de comunicare de distanță de tipul video-conferinței.

Totodată, în răspunsurile lor, acestea au admis ca B.N.R. exercită o supraveghere atentă asupra modului de lucru a Consiliului de Administrație, a membrilor implicați efectiv în procesul decizional și a respectării legislației relevante în domeniul bancar și al pieței de capital, toate acestea explicând, în parte, comportamentul prudent și orientat spre legalitate al băncilor.

O observație interesantă am putut face în privința modalității de lucru a Consiliului de Administrație. Potrivit Actului constitutiv, niciun membru al Consiliului de Administrație nu are drept de veto asupra deciziilor organismului din care face parte. Cu toate acestea, s-a admis de către băncile chestionate că investitorul relevant sau cel semnificativ se bucură, în realitate, de un astfel de drept, voința acestuia, chiar contărând majorității, nefiind încălcată niciodată prin luarea unei decizii neconvenabile.

Documentele finale ale dezbaterilor ce au loc în cadrul Consiliului de Administrație (denumite decizii sau rezoluții) sunt, în principiu, accesibile acționarilor, nefiindu-le îngrădit accesul la studiul acestora. Cu toate acestea, acționarii nu sunt foarte interesați de conținutul acestor documente. Băncile nu au înregistrat nicio cerere pentru punerea lor la dispoziție. Această aparentă pasivitate a acționarilor se explică prin următoarele: (i) mai întâi, acționarii relevanți sau semnificativi, controlează, așa cum arătam, Consiliul de Administrație prin membrii pe care i-au numit; (ii) în al doilea rând, instituțiile de credit care au, totodată, calitatea de emitent de valori mobiliare, sunt supuse cerințelor de transparentă și informare continuă impuse entităților admise la tranzacționare, numeroase informații relevante pentru acționarii minoritari, legate de situația financiară a societății, fiind accesibile prin intermediul paginilor web ale acestor bănci și ale Bursei de Valori; (iii) în fine, majoritatea băncilor din sistemul bancar sunt filiale în România ale unor societăți bancare internaționale, din perspectiva dreptului român fiind societăți pe acțiuni de tip închis, cu un număr restrâns de acționari, problema informării acestora nefiind specifică.

Invariabil, *banking corporate governance* gravitează în jurul mării probleme a remunerării administratorilor și directorilor din sistem¹⁹. În 2007, un grup restrâns de înalți funcționari ai Merrill Lynch, Morgan Stanley, Lehman Brothers și Bear Sterns au încasat un record absolut de 39 miliarde dolari americani din bonusuri²⁰. Dacă aceste patru companii financiare ar fi reținut aceste bonusuri acordate executivilor

în ultimii 2 ani anteriori crizei, când piața creditelor imobiliare în S.U.A. se prăbușea vizibil, magnitudinea crizei financiare ar fi fost semnificativ redusă.

Pachetele de bonusuri anuale au fost utilizate inițial pentru a încuraja personalul care creează băncii un surplus față de ceea ce creșterea normală a pieței i-ar oferi. Însă metodele remuneratorii utilizate în practica instituțiilor financiare americane în ultimii ani anterior crizei au încalcat principiul legăturii dintre remunerație și performanțele firmei²¹. Multe instituții financiare au oferit executivilor veritabile „bonusuri garantate” (adevurate cadouri tip *christmas tree* fără nicio legătură cu performanțele firmei)²². În alte bănci de investiții americane, managementul a urmarit să releve în situațiile financiare creșteri excesive ale veniturilor pe termen scurt, prin asumarea de riscuri ascunse în spatele unor ani de creditare adesea iresponsabilă sau sub umbrela unor produse sofisticate pe baza cărora s-au făcut evaluări exagerate de active, în speranța că riscul căderii pieței financiare și imobiliare se va produce abia după ce mulți ani de bonusuri urmau să se adune în conturile managerilor.

Un astfel de comportament reprezintă o abdicare de la îndatoririle Consiliului de Administrație sau de Supraveghere, de la obligația de prudență și diligență, în condițiile în care riscurile excesive asumate de băncile de investiții, deși cunoscute, au fost trecute cu vederea sau chiar încurajate, în detrimentul acționarilor minoritari și al creditorilor băncii. Jurisprudența americană recentă și operațiunile organelor fiscale de peste Ocean, care au condus fie la angajarea răspunderii managerilor, fie pur și simplu la exproprierea averilor astfel obținute de aceștia, arată că un asemenea comportament nu trebuie protejat de regula judecății de afaceri, pentru că astfel de administratori nu pot fi considerați în mod rezonabil că acționează în interesul societății pe baza unor informații adecvate²³. Dreptul trebuie să recunoască și o încălcare a obligației de bună credință și de loialitate, atunci când Consiliul de Administrație se desesizează de îndeplinirea îndatoririi sale de a gestiona riscul, prin aceea că nu ia în considerare, în mod proactiv, efectele politicii de remunerare asupra sănătății financiare a firmei.

Iată de ce este necesară o politică de remunerare și stimulare rațională și proporțională cu mersul real al economiei, asumată de un comitet de remunerare care să funcționeze pe lângă Consiliul de Administrație al băncii, fiind format din membrii independenți²⁴. Acest comitet ar trebui să supună aprobării consiliului de administrație și Adunării Generale a Acționarilor băncii o listă a politicilor de compensare-remunerare care reprezintă o semnificație potențial majoră pentru bancă. Chiar dacă beneficiarii bonusurilor de orice fel nu ar figura individual cu sumele încasate sau propuse spre încasare, pentru a se respecta anumite drepturi private ale acestora, cel puțin sumele globale sau modul de stabilire a acestora ar trebui făcute publice.

Din punct de vedere practic, remunerarea membrilor Consiliului de Administrație ale instituțiilor de credit care funcționează în România cunoaște două sisteme.

Potrivit unui așa-numit sistem clasic, membrii Consiliului de Administrație sunt remunerați distinct. Acest sistem îl apreciem ca fiind unul transparent, chiar și în varianta în care unii membri ai Consiliului de Administrație fac parte din structurile similare ale unor companii subsidiare și încasează o singură remunerație, în calitate de membru al Consiliului de Administrație al subsidiarei, în al cărei quantum se include și prestația în calitate de membru al Consiliului de Administrație al instituției de credit. În acest sistem, remunerația membrilor Consiliului de Administrație se aprobă de către Adunarea Generală a Acționarilor, orice alte stimulente sau beneficii colaterale fiind interzise (spre exemplu, *stock-options plans*).

Un al doilea sistem este întâlnit la acele instituții de credit din România care sunt ele însele subsidiare ale unor giganți financiari europeni, acolo unde, concordant cu politicile companiei-mama, membrii Consiliului de Administrație nu primesc nicio indemnizație pentru această activitate a lor. În majoritate, aceștia sunt cetățeni străini și cumulează această calitate la mai multe subsidiare ale companiei-mamă, de diferite naționalități, uneori fiind chiar persoane din top-managementul (executivul) societății-mamă. Considerăm că acesta este un mod netransparent de remunerare, deoarece se ascunde deținătorilor de interese, și chiar acționarilor, quantumul total al cheltuielilor pe care le face compania cu membrul respectiv, fiind extrem de dificilă realizarea de corelații între nivelul beneficiilor patrimoniale ale unui astfel de membru și munca depusă de acesta. De altfel, acestui sistem, care în opinia noastră poate cunoaște două variante - cea în care conducerea companiei se realizează direct de către străini, anterior evocată, și cea a conducerii prin figuranți - i s-a reproșat nu numai lipsa de transparență a remunerării, ci și faptul că a condus la așa-numita "criză a guvernantei subsidiare", sintagma referindu-se la acele companii cu o structură complexă în arena internațională care își conduc subsidiarele prin "consilii marionetă", care nici nu gestionează și nici nu controlează în mod efectiv managementul subsidiarei, și cărora li se recomandă abandonarea acestui model managerial în favoarea unuia care să includă în *Board* membrii competenți, devotați, independenți și totodată indigeni, cunoscători ai mediului de afaceri din care provin, conducerea *Board*-ului urmând să fie asigurată de unul dintre acești membri și nu de un angajat, fie el chiar din top-managementul companiei mamă²⁵.

2.3. Funcțiile de monitorizare și control ale Consiliului de Administrație

Băncile din România și-au formulat propriile Coduri de Guvernanță Corporativă, unele chiar mai devreme decât data la care Bursa de Valori București (B.V.B.) a pus la dispoziția emitenților cotați în cadrul sistemului său de tranzacționare un model pentru un astfel de cod (2008). De altfel, băncile ale căror acțiuni sunt tranzacționate pe B.V.B. au răspuns în unanimitate că prevederile Codului Bursei, adresându-se tuturor emitenților, parțial sunt incompatibile cu cadrul legal al instituțiilor de credit, iar parțial sunt neconvenabile prin prevederile conținute, prin urmare neputând fi aplicate întocmai.

Existența Codului de Guvernanță Corporativă este o cerință menționată de Standardele Internaționale de Raportare Financiară²⁶. În consecință, pe de o parte, prezentarea acestui Cod este verificată de către auditorii externi ai instituțiilor de credit, însă, pe de altă parte, băncile au declarat că nu se supune auditului și conținutul codului.

În plus față de Codul de Guvernanță Corporativă, orice instituție de credit pune în aplicare vis-à-vis de toți angajații săi Regulamentul de Organizare și Funcționare și Codul de conduită, iar pentru conducerea băncii este în vigoare Codul etic, ale cărui prevederi trebuie respectate de membrii Consiliului de Administrație, Directorul General și adjuncții acestuia, membrii comitetelor consultative și cei ai celorlalte comitete. Din analiza acestor documente se desprinde ideea ca ar exista o separare clară a atribuțiilor de conducere de cele de control asupra executivului.

Banca Națională a României (B.N.R.) obligă toate instituțiile de credit, prin reglementările edictate, să prevadă în structura lor un Departament (Direcție) de Management al Riscului - *Risk Management Unit*. De asemenea, funcția de monitorizare și control se exercită cu concursul specialiștilor încadrați în departamentele (direcțiile) de control intern și audit, specificul acestora din urmă fiind acela că se subordonează direct Consiliului de Administrație (în conformitate cu prevederile ce rezultă din normele emise de autoritatea de supraveghere).

Suntem de părere că, în cazul băncilor, s-ar impune în sarcina Consiliului de Administrație reglementarea normativă a unei obligații de a se informa și de a supraveghea managementul executiv, apreciată după standarde mai ridicate decât în dreptul comun.

Membrii Consiliului de Administrație și cei ai Directoratului, precum și directorii executivi ai băncilor ar trebui să fie informați, să cunoască faptul că o anumită decizie de afaceri ar slăbi posibilitățile instituției de credit de a-și plăti obligațiile care apar în desfășurarea normală a activității. *Model Business Corporation Act* (2002)²⁷ stipulează expres că nu ar trebui să se propună distribuire de profit către acționari, dacă în urma plății acestora societatea nu ar putea fi capabilă să își plătească datoriile care ar apărea în desfășurarea normală a afacerilor. În caz contrar, administratorii și directorii propunători ar urma să fie ținuti personal răspunzători pentru valoarea distribuțiilor. Același principiu al responsabilității este expres instituit și în unele legislații europene (spre exemplu, în Olanda sau Germania²⁸). Similar, în caz de dificultate a întreprinderii și în vecinătatea insolvenței, directorii și administratorii trebuie să ia în considerare interesele creditorilor (cu o atenție deosebită asupra creditorilor deponenți) cu prioritate față de cele ale acționarilor.

În toate cazurile, directorii ar trebui să își bazeze informarea, în proporții egale, atât pe judecata proprie și independența, cât și pe opiniile experților, pe care sunt obligați să le solicite (desigur, exigențele privind informarea trebuie să fie rezonabile, pentru a asigura un echilibru între obligația de prudență, pe de o parte, și principiul independenței judecății managementului, pe de altă parte).

În ce privește obligația de a monitoriza continuu activitatea departamentelor și funcționarilor din subordine (ca și componentă a obligației de prudență și diligență), jurisprudența americană recentă consideră că directorii și administratorii sunt ținuți doar de a judeca animați numai de buna credință în a alege ce fel de supraveghere este adecvată pentru compania lor (integrând aici intensitatea supravegherii și procedurile specifice acesteia). În situația în care Consiliul de Administrație este chemat în judecată pentru prejudicii rezultând din activități pe care membrii consiliului nu le cunosc, răspunderea acestora ar trebui angajată în cazul în care se poate dovedi că nu au fost create, menținute și implementate în mod corect și constant proceduri adecvate de informare și de raportare din partea subordonaților (a se vedea decizia *Caremark*, în care standardul răspunderii membrilor Consiliului de Administrație pentru supravegherea neadecvată a companiei a fost foarte scăzut, instanța pretinzând, în mod criticabil, după părerea noastră, că pentru angajarea răspunderii este necesar să se facă proba relei-credințe a membrilor consiliului). În consecință, suntem de părere că pentru a se apăra de angajarea răspunderii pentru neîndeplinirea obligației de prudență, administratorii și directorii delegați trebuie să facă proba că au dezvoltat și menținut un sistem elaborat și adecvat de monitorizare și supraveghere internă.

În cadrul cercetării întreprinse, băncile au fost întrebate dacă membrii organelor de conducere participă la instruire în domeniul guvernanței corporative. Răspunsul unanim a fost acela că nu li s-au făcut oferte pentru astfel de instruire, dar dacă ar fi primit, acestea ar fi fost analizate exclusiv prin prisma utilității lor, care ar urma să fie apreciată în principal prin calitatea de practician în domeniul bancar sau financiar a lectorilor.

O altă concluzie pe care am putut-o formula pe baza răspunsurilor oferite de băncile participante în această cercetare este aceea ca auto-evaluările membrilor Consiliului de Administrație și/sau a conducerii executive nu sunt o practică obișnuită la nivelul instituțiilor de credit. Totuși, anual se redactează Raportul Administratorilor, document din care se pot extrage aprecieri referitoare la activitatea desfășurată de toate aceste structuri societare. Acesta este prezentat Adunării Generale Ordinare a Acționarilor, unde este dezbătut.

3. TRATAMENTUL ACȚIONARILOR MINORITARI ÎN CADRUL ADUNĂRILOR GENERALE ALE ACȚIONARILOR

Acționariatul difuz utilizează mecanismele guvernanței corporative în mod direct prin exercitarea nemijlocită a votului în probleme esențiale, cum ar fi fuziunile, lichidarea sau modificările substanțiale în strategia de afaceri, și în mod indirect, prin alegerea Consiliului de Administrație, care va reprezenta interesele acționarilor și va supraveghea deciziile manageriale ale acestui organ²⁹.

Instituțiile de credit aplică în mod obligatoriu regula "o acțiune - un vot"³⁰.

Potrivit Legii pieței de capital, acționarii interesați în promovarea sistemului votului cumulativ³¹ trebuie să îl ceară expres în cadrul ședinței Adunării Generale a Acționarilor (A.G.A.), ceea ce nu s-a întâmplat în cazul nici uneia dintre băncile chestionate în cadrul cercetării noastre.

Documentele la care acționarii au drept de acces se stabilesc printr-un document intern al fiecărei instituții de credit, ce poartă denumiri diferite, dar care, în esență, stabilește nivelurile de clasificare a informațiilor și documentelor, criteriile de clasificare și persoanele abilitate să acceseze diferitele tipuri de documente. Totuși, acest regulament intern nu a fost adoptat de A.G.A. la toate băncile evaluate, în unele cazuri fiind numai un document aprobat de Consiliul de Administrație, deși privește exercitarea drepturilor acționarilor.

Oricum, pentru toți angajații băncilor incluse în cercetare este instituită obligația generală de confidențialitate și de securitate a informațiilor, care constă în a nu transmite către persoane din exteriorul băncii niciun fel de informații care au fost cunoscute de către angajat în exercitarea atribuțiilor sale de serviciu sau a responsabilităților în legătură cu instituția de credit. În caz contrar, fapta reprezintă o abatere disciplinară, iar sancțiunile pot viza desfacerea contractului individual de muncă și obligarea la daune interese (în special în cazul încălcării față de client a secretului bancar).

Instituțiile de credit din România facilitează votul prin reprezentare. În acest sens, li se pun la dispoziție acționarilor care urmează a fi reprezentați formulare standardizate care conțin probleme ce figurează pe ordinea de zi și opțiunile de vot sau, în cadrul aceluiași document tipizat, posibilitatea de a acorda mandatului orice vor ar considera mai potrivit într-o anume chestiune supusa dezbaterii acționarilor reuniți în A.G.A.

Calitatea documentelor de ședință ale A.G.A. au constituit în foarte rare ocazii un deficit semnalat de auditorii băncilor (fie ei auditori externi, în rapoartele lor, fie auditorii interni). Procedura după care se desfășoară ședințele A.G.A. este foarte asemănătoare de la o instituție de credit la alta: mai întâi este ales președintele de ședință; acesta numește Secretariatul tehnic al ședinței, sarcină pentru care băncile preferă, din considerente de celeritate și disponibilitate, să utilizeze proprii angajați; se prezintă materialele supuse dezbaterii; se pun în discuția acționarilor; se votează; se consemnează rezultatul votului, iar procesul verbal al ședinței este întocmit și semnat de Președintele de ședință și de membrii Secretariatului tehnic. Documentele ședinței nu sunt niciodată contrasemnate de către cei care iau cuvântul, însă toate luările de cuvânt sunt menționate.

În ceea ce privește dreptul acționarilor de a propune noi puncte pe ordinea de zi a ședinței A.G.A., pe fondul insuficienței reglementări în Legea societăților comerciale, s-a constatat că instituțiile de credit au tendința de a-l limita, dacă este vorba de exercitarea lui în maniera propunerilor formulate direct în ședință. În schimb, instituțiile de credit încurajează acționarii care au posibilitatea statutară să

propună completarea ordinii de zi³² în timpul prevăzut în Legea societăților comerciale (cu cel mult 15 zile anterior ședinței A.G.A.), astfel încât să poată realiza asigurarea unei informări corecte și echilibrate a tuturor acționarilor care urmează să participe la ședințele A.G.A., prin republicarea ordinii de zi modificate.

Votul secret este utilizat în cazurile prevăzute expres și limitativ în Legea societăților comerciale³³. Pentru toate celelalte chestiuni aflate pe ordinea de zi a A.G.A. se utilizează votul deschis. Actul constitutiv al nici unei instituții de credit nu prevede extinderea votului secret la alte materii decât cele strict reglementate de dreptul comun al societăților comerciale.

Dreptul acționarilor deținând minimum 5% din capitalul social de a formula, în scris, întrebări care să fie adresate conducerii societății, nu a fost exercitat de către aceștia decât în rare ocazii. Aproape în toate cazurile în care acționarii au înțeles să se prevaleze de acest drept conferit de lege, au solicitat informații despre situațiile financiare ale instituției de credit.

4. DEȚINĂTORII DE INTERESE (STAKEHOLDERS)

În relația cu partenerii de afaceri (clienții), toate instituțiile de credit chestionate au declarat că au o politică "orientată spre client".

Problema fundamentală în relația băncilor cu clientela nu o reprezintă, însă, practicile de marketing ale instituțiilor de credit, ci măsura în care membrii Consiliului de Supraveghere, ai Directoratului, respectiv membrii Consiliului de Administrație și directorii băncilor ar trebui să datoreze obligații fiduciare (de diligență, prudență și loialitate) deponenților.

Natura specială a unei bănci presupune protecția publică a deponenților împotriva managementului oportunist al bancherilor. În orice caz, natura specială a băncilor afectează relația dintre acționari și administratori. Acționarii pot dori ca administratorii să-și asume riscuri crescute comparativ cu riscul general acceptat ca fiind optim, în vreme ce autoritatea de supraveghere are o preferință pentru administratorii care își asumă riscuri scăzute sau moderate, înclinație care se explică prin preocuparea acestora pentru stabilitatea sistemului financiar³⁴.

Laureatul Premiului Nobel pentru Economie, Joseph Stiglitz, aprecia că dificultatea financiară pe care lumea o traversează este rezultatul unei colaps al încrederii³⁵. Cu alte cuvinte, aceasta criză financiar-economică este în mare măsură o criză fiduciară, a capitalismului „care și-a pierdut capul” (cum spunea reputatul economist), debusolat de reducerea încrederii în actorii piețelor financiare. De aceea, probabil că una dintre cele mai importante provocări ale guvernanței corporative în perioada post-criză este întărirea sistemului de obligații fiduciare ale membrilor administrației și conducătorilor instituțiilor de credit (dar și ai entităților acționând pe piața asigurărilor, a fondurilor de investiții și de pensii, precum și pe piața de capital).

Un prim element se referă la ridicarea standardului obligației de diligență și prudență al membrilor administrației în raport cu toate cercurile interesate și, în special, la posibilitatea recunoașterii unei astfel de obligații în beneficiul creditorilor clienți, mai cu seama deponenți.

În general, creditorilor societăților comerciale obișnuite, doctrina³⁶ și jurisprudența internaționale le recunosc tot mai intens dreptul de a pretinde managementului respectarea unor obligații fiduciare întocmai ca și cele legalmente prevăzute în raporturile dintre management și societate, respectiv management și acționari³⁷. Dacă în dreptul comun al societăților comerciale, există încă o animată dezbateră³⁸ cu privire la existența și intensitatea obligației de prudență și de loialitate față de alte categorii interesate decât acționarii, în dreptul bancar trebuie să avem în vedere că administratorii și directorii băncilor gestionează economiile deponenților și plasamentele unor entități cu rol semnificativ în bunul mers al economiei, activitatea instituțiilor de credit devenind ea însăși un veritabil bun de interes public. Asumarea riscurilor de către bănci este o chestiune de *public policy*, întrucât afectează stabilitatea economică, fluctuațiile ciclurilor de afaceri și creșterea economică în general.

Studii recente³⁹ au aratat că în bănci, deținătorii capitalului social au stimuli mai puternici pentru a spori asumarea riscurilor de către bancă, în vreme ce deținătorii de simple creanțe comerciale sau provenite din depozite depind în mod critic de strategia de risc a băncii. De aceea, există un conflict potențial destul de ridicat între acționarii băncilor și clienții acestora, care trebuie mediat de principiile guvernanței corporative, pentru a nu se ajunge în situația în care asumarea riscurilor de către bancă în vederea maximizării profiturilor acționarilor pune în pericol interesele deponenților și celorlalți creditori bancari sau, pentru a spune adevărul, pentru a se evita situațiile în care finanțarea ori chiar salvarea băncilor este făcută pe banii contribuabililor și pe riscul deponenților.

În aceste circumstanțe, deponenții și, în general, clienții băncilor au aceleași interese legitime cu ale acționarilor bancari și, până la urmă, au aceeași strategie cu acționarii – plasarea unor investiții sau economii în condiții sigure și rentabile. De aceea, ar trebui să le fie acordate deponenților anumite pârghii de control asupra managementului băncilor, similare cu cele recunoscute acționarilor băncii. Cu ce se deosebește încrederea unui deponent într-o instituție bancară, de încrederea unui acționar al băncii în Consiliul de Administrație al acesteia? Dacă dreptul societar apără riscul și investițiile (în definitiv, a fi acționar înseamnă a risca un aport), organizând protecția juridică a celor care investesc, dacă acționarii se tem în mod legitim ca investițiile lor să nu fie deturnate de administrația companiei, atunci de ce nu s-ar așeza deponenții pe același plan al protecției? De ce obligațiile Consiliului de Administrație și directorilor față de acționari, nu s-ar recunoaște în mod similar și față de clienții deponenți?

Pare că soluția juridică a unei astfel de recunoașteri nu trebuie căutată mai departe de Legea societăților comerciale, care în cuprinsul art. 144¹ nu prevede expres în beneficiul căror părți interesate este instituită obligația de prudență (acționarii,

salariații, creditorii furnizori, creditorii bancari?)⁴⁰. Într-adevăr, obligația de loialitate este clar stipulată în același text în favoarea intereselor societății, însă cea de prudență și diligență este numai în mod general reglementată. Dar am putea merge și mai departe. Creanțele acționarilor - și acest lucru este bine cunoscut - devin reziduale în caz de dificultate financiară sau insolvență a băncii, cele ale deponenților fiind prioritare. În aceste condiții, ne întrebăm ce ne-ar împiedica să recunoaștem o obligație de loialitate a administratorilor, direct față de creditorii sau clienții băncii⁴¹? Ca ultim argument, art. 73 din Legea societăților comerciale prevede că acțiunea în răspundere împotriva administratorilor aparține și creditorilor societății, iar mențiunea că aceștia o vor putea exercita numai în caz de deschidere a procedurii insolvenței nu împiedică recunoașterea obligațiilor fiduciare în favoarea creditorilor, ci doar amenajează eficacitatea acestor obligații, pe care o întârzie, în mod firesc, până la momentul intrării înreinderii comerciale în dificultate.

Suntem de părere, alături de alți autori⁴², că extinderea obligațiilor fiduciare prin reducerea libertății managementului de acționa în mod exclusiv în interesul acționarilor, ar constitui unul dintre cele mai valoroase instrumente de guvernanță corporativă bancară, în contextul dificultăților inerente de supraveghere a băncilor.

Se apreciază că, în materie de supraveghere, în cea mai mare parte a sa, integrarea s-a realizat deja. Pe de o parte, un număr tot mai mare de reguli sunt adoptate la nivelul Uniunii Europene prin mecanismul directivelor nivel 1 - adoptate de către Consiliu și de Parlament, în opoziție cu directivele Comisiei. Implementarea detaliată a acestor directive este opera comitetelor nivel 2, respectiv comitetul bancar, cel al asigurărilor și pensiilor ocupaționale și, în fine, a comitetului pentru piață de capital. Comitetele nivel 3, având rolul unor comitete de supraveghere, sunt mai bine cunoscute după acronimele lor englezești: *CEBS* (Comitetul European al Supraveghetorilor Bancari), *CEIOPS* (Comitetul European al Supraveghetorilor din Asigurări și Pensii Ocupaționale) și *CESR* (Comitetul Supraveghetorilor Europeni de Valori Mobiliare)⁴³. Pe de altă parte, în viitor, este esențial ca acele activități care sunt similare activităților bancare și care implică un risc semnificativ pentru consumator ori pentru stabilitatea financiară, să fie posibil a fi incluse în sfera de preocupări ale organismelor de supraveghere prudențială⁴⁴.

Reforma procesului Lamfalussy, anterior descris, a fost anticipată prin Raportul *de Larosière*⁴⁵, asumat mai întâi de Comisia Europeană⁴⁶ și apoi de Consiliul European⁴⁷. Pe plan european, se conturează tot mai clar suplimentarea autorităților de supraveghere⁴⁸.

Astfel, ca urmare a punerii în practică a recomandărilor formulate în Raportul *de Larosière*, va lua naștere Sistemul European al Autorităților de Supraveghere Financiară (*European System of Financial Supervisors - ESFS*) format din trei noi autorități europene de supraveghere, obținute prin transformarea comitetelor de supraveghere (comitetele Lamfalussy nivel 3), care împreună cu autoritățile naționale de supraveghere financiară vor forma o rețea puternică, ce va fi capabilă să lucreze

în parteneriat cu de asemenea nou creatul Consiliu European pentru Riscuri Sistemice (*European Systemic Risk Board - ESRB*)⁴⁹ pentru a asigura soliditatea financiară la nivelul societăților financiare individuale și protecția utilizatorilor de servicii financiare („supraveghere microprudențială”).

Noua rețea europeană va fi întemeiată pe responsabilități comune, care se consolidează reciproc, combinând supravegherea la nivel național a firmelor cu centralizarea anumitor sarcini la nivel european. Scopul său ar fi sporirea încrederii între autoritățile naționale de supraveghere garantându-se, printre altele, că autoritățile de supraveghere din țara gazdă au un cuvânt de spus în stabilirea politicilor legate de stabilitatea financiară și de protecția consumatorului și că riscurile transfrontaliere pot fi astfel gestionate mai eficient⁵⁰.

În raporturile acestora cu colectivitatea, putem concluziona că băncile manifestă atenție pentru programe de responsabilitate socială. În acest sens, pe de o parte, s-au implicat în finanțarea campaniilor și proiectelor care promovau, spre exemplu, conștiința ecologică și protecția mediului înconjurător, iar pe de altă parte, au creat produse financiare dedicate acestor activități, cele mai noi fiind creditele pentru achiziționarea de surse alternative de producere a energiei sau pentru eficientizarea consumului de energie.

Pe baza răspunsurilor oferite, am remarcat că instituțiile de credit care desfășoară activitate în România sunt preocupate de condițiile de muncă și de starea de sănătate a propriilor angajați, ceea ce rezultă din conformarea la cerințele legislației muncii (spre exemplu, toate băncile suportă cheltuielile pentru controlul medical anual al tuturor salariaților, tot așa cum asigură condiții propice pentru desfășurarea activității profesionale în imobile adecvate). În fine, s-a constatat că nicio bancă dintre cele evaluate nu contribuie la fondurile de pensii facultative pentru angajații lor.

5. STRUCTURILE ORGANIZAȚIONALE

5.1. Structurile de conducere

Cu toate că fiecare instituție de credit are un Cod de Guvernanță Corporativă, nici una dintre acestea nu realizează rapoarte anuale care să privească măsura în care se conformează celor enunțate în aceste coduri.

Responsabilitățile angajaților sunt fixate, pentru fiecare în parte, în fișa postului. De asemenea, aceștia trebuie să respecte normele care privesc întreaga bancă sau departamentul (direcția) din care fac parte. Angajații sunt informați constant despre modificările intervenite în normele interne ale băncii, cele mai importante dintre acestea fiind luate la cunostință sub semnătură.

Toate instituțiile de credit chestionate au un Departament (Direcție) de Resurse Umane, însă, în principiu, au procedat la externalizarea activității de calcul a salariilor și a îndeplinirii celorlate obligații legate de calitatea băncilor de plătitor de venituri salariale.

5.2. Strategia și planificarea

Strategia băncii este decisă de acționari, pe baza propunerilor formulate de conducerea executivă. Toate instituțiile de credit chestionate au declarat că au făcut strategii pe termen scurt, mediu și lung, pe care le revizuiesc în mod constant.

6. TRANSPARENȚA

O formulare cu un conținut antonimic poate părea curioasă în materie de transparență, dar în ea rezidă un adevăr: criza a scos la lumină opacitatea băncilor. De altfel, această lipsă de transparență a băncilor, materializată în special la nivelul situațiilor financiare, este una dintre caracteristicile care diferențiază în mod substanțial industria bancară de celelalte societăți comerciale, care acționează în alte sectoare economice⁵¹.

Din perspectiva guvernanței corporative, analiza problematicii transparenței instituțiilor de credit în sectorul bancar impune, în opinia noastră, abordarea a două aspecte: (i) transparența activității Consiliului de Administrație și (ii) transparența acelor instituții de credit care au calitatea de emitent de valori mobiliare.

Transparența privind activitatea Consiliului de Administrație constituie un element esențial pentru guvernanța corporativă, deoarece funcționarea Consiliului de Administrație, Directoratului și Consiliului de Supraveghere, reprezintă unul dintre fundamentele bunei guvernări corporative⁵².

Cât de eficientă este activitatea consiliilor? Considerăm că ar trebui să figureze în prevederile legale sau, cel puțin, în codurile interne ale băncilor (deși ne putem întreba cât de eficientă mai este autoreglementarea în condițiile scăderii credibilității în sistem), îndatorirea președintelui Consiliului de Administrație de a prezenta un raport distinct asupra modului în care a funcționat Consiliul, cum a fost pregătit, de câte ori a fost convocat, cum s-au desfășurat ședințele, care au fost principalele hotărâri adoptate. Este firesc să se dea socoteală acționarilor, arătându-li-se în ce măsură administratorii și-au exercitat atribuțiile, de câte ori au absentat, care sunt persoanele pe ale căror sfaturi și-au fundamentat deciziile, în baza căror proceduri, pe baza căror documente și de la ce persoane s-au cerut documentele care au servit drept fundament al deciziilor. O parte a raportului ar trebui să indice care au fost procedurile de control intern desfășurate la nivelul societății, cum anume se previn și detectează erorile decizionale și contabile, cum se asigură circuitul și fiabilitatea informațiilor financiare, pentru a se garanta conformitatea deciziilor și practicilor companiei cu reglementările și cu interesele acționarilor și altor categorii de persoane⁵³. Desigur, controlul intern nu este o obligație de rezultat, ci rămâne una de mijloace, însă implementarea concretă a unor proceduri este o veritabilă obligație de rezultat⁵⁴.

Prin intermediul unui astfel de raport anual, s-ar oferi un minim de transparență și la nivelul activității Consiliului de Administrație, ale cărui lucrări

sunt în continuare mult prea protejate de dreptul român, în numele apărării secretului și confidențialității specifice mediului de afaceri financiar.

Aspect prezentat deja și în secțiunile anterioare, transparența este legată și de participarea instituției de credit pe piața de capital. Registrul Acționarilor nu este public, astfel încât un acționar nu poate cunoaște deținerile altuia. Cu toate acestea, unele informații legate de deținerile anumitor persoane, se impune a fi declarate. Astfel, toate băncile solicită membrilor Consiliului de Administrație care dețin acțiuni ale respectivei instituții de credit, să facă rapoarte complete asupra tranzacțiilor pe care le-au angajat cu acțiunile societății pe care o administrează. De asemenea, codurile de guvernanță corporativă impun membrilor Consiliului de Administrație care dețin acțiuni, obligația de a nu face tranzacții cu acțiunile instituției de credit, înainte de publicarea situațiilor financiare, pentru a nu influența piața.

7. CONFORMAREA, MANAGEMENTUL RISCULUI, AUDITUL ȘI CONSULTANȚA EXTERNĂ

7.1. Conformarea

Departamentul (Direcția) de Conformare - *Compliance Unit* - figurează în organigrama fiecărei instituții de credit, iar una dintre funcțiile pe care le îndeplinește la toate băncile incluse în cercetare este aceea de elaborare a reglementărilor privind prevenirea și combaterea spălării banilor.

7.2. Managementul riscului

Departamentul (Direcția) de Management al Riscului - *Risk Management Unit* - există în organigrama fiecărei instituții de credit, așa cum deja am arătat.

În plus, băncile utilizează acest departament și într-un alt sens decât cel consacrat prin reglementările autorității de supraveghere. Prin normele interne, acestui departament i se conferă în general sarcina de a se implica în redactarea și evaluarea impactului noilor norme pe care instituția de credit urmează să le pună în vigoare.

De asemenea, băncile interogate au arătat în răspunsurile lor ca dintre relațiile de afaceri în care este banca angajată, numai cele considerate mai importante (e.g. expunerea per client) sunt supuse analizei specialiștilor încadrați în cadrul acestui departament.

Totodată, credem că la acest punct este interesant să prezentăm practica relevantă de cercetarea noastră în materia constituirii de provizioane. Băncile au declarat că majoritatea provizioanelor se constituie pentru creditele neperformante. De altfel, legislația secundară bancară obligă instituția de credit să constituie provizioane pentru debitele rezultate din activitatea de creditare după 90 de zile de la data la care împrumutul a devenit scadent sau de la data începerii executării silite împotriva

debitorului rău-platnic⁵⁵. În același timp, creditele neperformante atrag instituțiile de credit în cele mai multe și mai semnificative litigii (litigiile de muncă sau cele cu furnizorii băncilor nereprezentând pentru acestea riscuri semnificative). Ca urmare a acestei stări de fapt, instituțiile de credit au arătat în răspunsurile oferite la chestionarul aplicat în cadrul cercetării întreprinse că nu constituie provizioane pentru litigii⁵⁶. În paralel, o altă explicație dată a fost aceea că afectarea profitului ar fi semnificativă în cazul în care s-ar constitui provizioane pentru litigii.

7.3. Auditul

Dintru' început trebuie arătat că, pentru Legea contabilității⁵⁷, instituțiile de credit fac parte din specia persoanelor juridice de interes public⁵⁸, cărora le incumbă obligația legală de auditare a situațiilor financiare, acestea fiind totodată supuse auditului statutar⁵⁹. Deși O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului face trimitere în mod expres la Legea contabilității și impune printr-un text clar instituțiilor de credit respectarea normelor acesteia din urmă, prevederea din Legea contabilității se reia, mai întâi la nivel de principiu, și apoi prin prescripții normative detaliate⁶⁰ și aplicabile doar instituțiilor de credit în O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului. Conformarea băncilor la cerințele legislației se realizează prin contractarea serviciului de audit financiar. La nivelul fiecărei entități bancare, legislația impune organizarea auditului intern potrivit normelor autorității de supraveghere⁶¹.

Departamentul de Audit Intern se găsește, la toate instituțiile de credit supuse cercetării, în subordinea Consiliului de Administrație, potrivit reglementărilor băncii centrale. Cu toate acestea, așa-numitele "linii de raportare" (*reporting lines*) sunt deschise nu numai către Consiliul de Administrație, ci în egală măsură și către Comitetul de Audit și nemijlocit către Directorul General (*CEO*).

Regulile desfășurării auditului intern sunt întotdeauna congruente cu procedurile pe care societatea de audit extern la utilizează în îndeplinirea misiunii contractuale asumate.

De menționat că unele instituții de credit și-au îndreptat atenția într-o măsură mai accentuată spre valorificarea concluziilor, constituind în acest scop un comitet specializat pentru analiza concluziilor formulate de auditorul financiar.

7.4. Consultanța externă

Băncile cu activitate în România nu par foarte interesate de aspectele teroretice ale guvernanței corporative, ceea ce a rezultat din inexistența instruirilor în această materie. Concluzia aceasta este întărită de faptul că nicio instituție de credit, dintre cele asupra cărora s-a concentrat cercetarea noastră, nu utilizează consultanți în domeniul guvernanței corporative.

Consultanții externi, în general, sunt reprezentați de specialiști ai domeniului juridic, cu care băncile colaborează pe chestiuni juridice punctuale (proiecte) sau litigii de importanță deosebită. Este o practică larg răspândită aceea de a utiliza resursele interne ale băncii pentru gestiunea afacerilor juridice cotidiene.

Criteriile comune tuturor băncilor studiate, criterii în baza cărora sunt selectați acești colaboratori externi, sunt costul asistenței juridice acordate și performanțele anterioare ale ofertantului prestator de servicii.

8. ETICĂ, POLITICI ȘI PROCEDURI

8.1. Etica

Băncile sunt în mod notoriu mult mai opace din perspectiva comunicării informațiilor ce privesc activitatea lor⁶². Secretul bancar și confidențialitatea atât față de clienți, cât și față de băncile concurente intensifică problemele ce țin de transparența afacerilor, ca exigență universală a unei bune guvernări corporative. Această lipsă de transparență instrinsecă activității bancare, este dublată de o opacitate tehnică a situațiilor financiare ale băncilor, iar atunci când peste această neclaritate de ordin tehnic se suprapune o "contabilitate creativă"⁶³, care manipulează informația în scopul atingerii unor prețuri anormal de ridicate pentru acțiuni, această imaginație financiară vine la putere la nivel contabil, informația financiară oferită investitorilor conducând la falsificarea funcționării pieței. Toate acestea determină scepticism asupra veridicității și sincerității conturilor marilor companii financiare și ale băncilor.

În aceasta duală opacitate financiară a instituțiilor de credit, devine prea puțin probabil ca investitorii și creditorii să dispună de mijloacele clasice de supraveghere a administrației și de îmbunătățire a guvernantei corporative.

Evaluarea activelor unei bănci este extrem de dificil de verificat de către investitorii care nu cunosc activitatea efectivă și procedurile interne ale băncii, astfel încât mecanismele de informare obișnuite ale pieței nu sunt suficiente pentru un control veritabil al managementului⁶⁴. În companiile obișnuite, prin exercitarea obligațiilor de transparență și publicitate se oferă pârgii rezonabile de informare și control din partea investitorilor. Însă, în cazul băncilor, datorită unei mai mari asimetrii de informare între *insider investors* și *outside investors*, este mai dificil pentru titularii de creanțe de capital și de creanțe de împrumut să monitorizeze managementul, după cum este mai lesne pentru manageri să exploateze controlul asupra informației în vederea maximizării veniturilor lor și ale acționariatului de control.

În aceste condiții, în care nici dreptul, și nici contabilitatea nu oferă soluții miraculoase, principalul gând trebuie să se îndrepte spre etică și morală, spre reapropierea economiei de etică⁶⁵.

La nivelul instituțiilor de credit s-au adoptat coduri de etică, însă Codul de etică funcționează doar pentru conducerea băncii. În plus, nicio banca nu a declarat că acesta ar fi fost vreodată încălcat de către cei carora li s-a adresează. Ceilalți

angajați se supun normelor cuprinse în Regulamentul de Organizare și Funcționare și în Codul de conduită, care prevede procedura de cercetare a abaterilor constatate și, totodată, stipulează sancțiuni clare pentru acestea.

Băncile nu solicită nici unui angajat sau persoane aflate în raporturi de mandat cu instituția de credit (membru al Consiliului de Administrație, al Directoratului, membrii conducerii executive) să depună declarații de interes. Așa după cum deja am precizat, singurele informații care trebuie deoalate sunt tranzacțiile cu acțiunile instituției de credit.

De asemenea, a rezultat existența unei cerințe comune de integritate, constând în îngăduința acordată membrilor Consiliului de Administrație și persoanelor din conducerea băncilor de a primi cu titlul gratuit, în timpul sau în legătură cu exercitarea funcției deținute, numai cadouri simbolice, care pot fi incluse în categoria produselor de protocol.

8.2. Politici și proceduri

La nivelul tuturor băncilor din România există instituit un sistem de circulație al documentelor.

Nu există la nici una dintre băncile incluse în cercetare un sistem intern prin care propriii angajați pot sesiza conducerii departamentale, ori conducerii centrale, violările reglementărilor interne. Se consideră că descoperirea acestora cade în sarcina Departamentului de Control Intern, iar punerea în operă a unui asemenea sistem ar tensiona atmosfera de lucru.

În schimb, instituțiile de credit au pus la punct o procedură de soluționare a reclamațiilor și sesizărilor venite dinspre clienți. Toate băncile urmează aceeași procedură, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că procedura este una neoficial standardizată în întreg domeniul bancar: sesizarea se înregistrează, răspunsul este formulat de Departamentul Juridic, cu concursul specialiștilor din cadrul departamentelor vizate de sesizare, iar ulterior se prezintă Consiliului de Administrație un raport sintetic în care sunt descrise principalele sesizări și măsurile care s-au dispus în legătură cu acestea. Acest raport poate conține și sugestii pentru îmbunătățirea activității acelor sectoare care au făcut obiectul sesizărilor clienților.

Toate instituțiile de credit recunosc rolul angajaților de a participa la elaborarea normelor interne. Cu toate acestea, băncile au răspuns ca numai angajații având în acest sens obligații de serviciu participă efectiv la crearea de norme sau regulamente.

9. ÎN LOC DE CONCLUZII

Criza actuală poate fi văzută ca o oportunitate pentru teoria și practica guvernanței corporative în sectorul bancar, deoarece de pe urma traversării acestei perioade dificile, câteva lecții pot fi învățate pentru îmbunătățirea aplicării principiilor

guvernanței corporative. Altele, însă, așa cum voci autorizate s-au grăbit deja să o facă⁶⁶, nu vor fi niciodată asimilate.

Funcția de bază a băncilor comerciale este intermedierea financiară, adică să constituie depozite din disponibilitățile pe diferite maturități și să acorde credite. Firește, principalul risc pe care și-l asumă o bancă comercială este cel de nerambursare a creditului de către debitori. Creșterea semnificativă a creditelor restante și îndoielnice din 2007 și până în 2010 arată că băncile nu au calculat bine acest risc, neluând în calcul faptul că în procesul de atragere a resurselor și plasarea acestora pot să apară decalaje - nepotrivire între maturități pe parte de active și respectiv pasive (aici având de-a face cu unul dintre riscurile semnificative din activitatea unei bănci comerciale). Concordanța între maturități pe partea de active și pasive permite unei bănci să nu fie supusă salturilor din piața monetară, care pot apărea ca urmare a modificării factorilor de pe piața internă și externă. În România, în anul 2008, băncile comerciale își procurau resursele din depozite care erau 95% pe termen scurt, iar creditele acordate erau în proporție de peste 75% pe termen mediu și lung (situație ce se menține și în acest moment). Astfel, băncile din România au suportat costul manifestării riscurilor pe care și le-au asumat în ceea ce privește structura pe maturități și pe valute a activelor și pasivelor lor. Totuși, stoparea pierderilor din sectorul bancar nu se poate face prin falimentarea clienților⁶⁷.

Din punctul de vedere al guvernanței corporative, reîntoarcerea la activitatea tradițională a unei bănci (cea care trebuie să prevaleze imediat în România) înseamnă reșezarea relației cu cea mai importantă categorie de *stakeholders*, și anume clienții, în sensul stabilirii unei relații pe termen lung cu clientul, a cunoașterii acestuia, a necesităților lui și a provocărilor ce stau în fața clientului, precum și găsirea căilor de a dezvolta și adânci parteneriatul cu clientul (deoarece acesta creează valoare nouă, pe care banca poate să o potențeze, și de aici se formează sursele de profit pentru client, pentru bancă și sursele de rambursare a finanțărilor obținute de acesta de la bancă). Un bancher are două soluții pentru recuperarea unui credit de la un client ale cărui venituri se diminuează. Pe de o parte este soluția pe termen scurt prin care își pune în dificultate clientul cerând rambursarea pe moment. Acest comportament generalizat la nivelul întregului sector bancar nu poate decât să creeze risc sistemic, pentru că se propagă în lanț atât neplata între agenții economici, cât și între agenții economici și bănci, iar în final între bănci. A doua variantă impune o perspectivă pe termen lung a bancherului, în care esențială este relația cu clientul și nu profitabilitatea pe moment. Acest lucru presupune asumarea unor marje de câștig mult mai mici pe termen scurt, dar consolidarea unei relații profitabile pe termen lung cu clientul. Sigur că, nu toate cazurile de debitori pot fi tratate astfel, pentru că și o astfel de atitudine generalizată ar putea duce la risc sistemic. Analiza trebuie făcută de la caz la caz, dar ea necesită o schimbare de model de activitate, așa cum se amintea mai înainte.

- ¹ Această lucrare este parte a rezultatelor grantului de cercetare nr. 385/01.10.2007 acordat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (C.N.C.S.I.S.).
- * Conferențiar, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca; rcatana@gmail.com.
- ** Doctorand, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca; adrian.claudiu.popa@gmail.com.
- ² În limba engleză, persoana care deține interese legitime în buna funcționare a întreprinderii comerciale, alta decât acționarul sau proprietarul, este desemnată prin termenul generic "stakeholder".
- ³ J. Jones, W.Y.Lee, T. Yeager, *Opaque Banks, Price Discovery, and Financial Instability* (January 2010). Disponibil la adresa <http://ssrn.com/abstract=1458575>
- ⁴ L. Bercea, *Regula judecării de afaceri: despre noul regim al răspunderii administratorilor societății pe acțiuni*, Pandectele Române nr. 8/2007; L. Bercea, *Regula judecării de afaceri: despre involuția instituției înainte de nașterea sa*, Pandectele Române nr. 6/2006.
- ⁵ A se vedea Planul de acțiune al Comisiei Europene [*Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward*] asumat de Comisie prin Comunicarea nr. 2003/284 din 21.05.2003 făcută Consiliului și Parlamentului European, disponibilă la http://www.ecgi.org/commission/documents/com2003_0284en01.pdf
- ⁶ A se vedea comunicările Comisiei privind *corporate governance* în instituțiile financiare și politicile remuneratorii COM [2010] 285 final, 286 final, adresate Consiliului și Parlamentului European, disponibile la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0284:FIN:EN:PDF>
- ⁷ "Better regulation through better governance". A se vedea, Raportul final al Grupului Mandelkern asupra unei mai bune reglementări din 13 noiembrie 2001 [*Mandelkern Group on Better Regulation, Final Report, 13 November 2001*].
- ⁸ A se vedea Comunicarea Comisiei nr. COM (2010) 543 final din 8.10.2010, adresată Consiliului, Parlamentului European și Comitetului Economic și Social, intitulată "Smart Regulation in the European Union", disponibilă la adresa http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/documents/com_2010_0543_en.pdf
- ⁹ Vezi, Camera Comunelor, Comitetul pentru Trezorerie, *Banking Crisis: reforming corporate governance and pay in the City*, 15 mai 2009, p. 47-66, și Camera Comunelor, Comitetul pentru Trezorerie, *Banking Crisis: reforming corporate governance and pay in the City: Government, UK Financial Investments Ltd and Financial Services Authority Responses to the Ninth Report from the Committee*, 24 iulie 2009.
- ¹⁰ Vezi, Comitetul Basel pentru Supraveghere Bancară, *The Basel Committee's Response to the Financial Crisis: Report to the G20 [Răspunsul Comitetului Basel la criza financiară: Raport pentru G20]*, octombrie 2010.
- ¹¹ Comitetul Basel pentru Supraveghere Bancară, *Principles for Enhancing Corporate Governance [Principii pentru îmbunătățirea guvernanței corporative]*, octombrie 2010, pct. 17.
- ¹² M. Bennedsen, H.Ch. Kongsted, K. Meisner Nielsen, *The Causal Effect of Board Size in the Performance of Small and Medium-Sized firms*, Journal of Banking & Finance, Volume 32, no. 6/2008, p. 1098-1109.
- ¹³ R. Adams, H. Mehran, *Corporate Performance, Board Structure and its Determinants in the Banking Industry*, Federal Reserve Bank, New York, Staff Report no. 330, 2008. Sursa: http://www.newyorkfed.org/research/staff_reports/sr330.pdf

- ¹⁴ Legea nr. 441 din 27 noiembrie 2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, și a Legii nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată, publicată în M.Of. nr. 955 din 28 noiembrie 2006 a introdus în Legea nr. 31/1990 art. 137¹ alin. (3), care dispune: "Pe durata îndeplinirii mandatului, administratorii nu pot încheia cu societatea un contract de muncă. În cazul în care administratorii au fost desemnați dintre salariații societății, contractul individual de muncă este suspendat pe perioada mandatului."
- ¹⁵ Art. 138¹ din Legea societăților comerciale prevede că, în cazul în care într-o societate pe acțiuni are loc delegarea atribuțiilor de conducere către directori, majoritatea membrilor consiliului de administrație va fi formată din administratori neexecutivi.
- ¹⁶ Potrivit Legii societăților comerciale (art. 138² alin. 2), criteriile pentru ca un administrator să fie considerat independent sunt următoarele:
- a) să nu fie director al societății sau al unei societăți controlate de către aceasta și să nu fi îndeplinit o astfel de funcție în ultimii 5 ani;
 - b) să nu fi fost salariat al societății sau al unei societăți controlate de către aceasta ori să fi avut un astfel de raport de muncă în ultimii 5 ani;
 - c) să nu primească sau să fi primit de la societate ori de la o societate controlată de aceasta o remunerație suplimentară sau alte avantaje, altele decât cele corespunzând calității sale de administrator neexecutiv;
 - d) să nu fie acționar semnificativ al societății;
 - e) să nu aibă sau să fi avut în ultimul an relații de afaceri cu societatea ori cu o societate controlată de aceasta, fie personal, fie ca asociat, acționar, administrator, director sau salariat al unei societăți care are astfel de relații cu societatea, dacă, prin caracterul lor substanțial, acestea sunt de natură a-i afecta obiectivitatea;
 - f) să nu fie sau să fi fost în ultimii 3 ani auditor financiar ori asociat salariat al actualului auditor financiar al societății sau al unei societăți controlate de aceasta;
 - g) să fie director într-o altă societate în care un director al societății este administrator neexecutiv;
 - h) să nu fi fost administrator neexecutiv al societății mai mult de 3 mandate;
 - i) să nu aibă relații de familie cu o persoană aflată în una dintre situațiile prevăzute la lit. a) și d).
- ¹⁷ Fl. Shou-Acuquaye, *The Independent Board of Directors and Governance in the US: Where Is this Heading*, Whittier Law Review no.27, 2005-2006, p. 725.
- ¹⁸ Un alt exemplu de import legislativ care își caută încă aplicarea în practica judiciară din România este regula judecătorească de afaceri (*business judgment rule*). A se vedea aserțiuni critice referitoare la acest aspect în R. N. Catană, *Legal Transplants in Romanian Corporate Law: Seeking for Success*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria *Negotia*, no. 2/2009, p. 35.
- ¹⁹ J. Hill, *Regulating Executive Remuneration: International Developments in the Post-Scandal Era*, European Company Law, vol. 3, issue 2, 2006, p. 64.
- ²⁰ Ch. Harper, Bloomberg, 17 ianuarie 2008, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aHPBhz66H9eo>
- ²¹ Pentru detalii, a se vedea studii referitoare la rolul pe care sistemul de remunerare al managementului instituțiilor financiare l-a avut în criza financiară: L. Bebchuk, *Regulating bankers' pay*, Georgetown Law Journal, Vol. 98, No. 2/2010, p. 247; A. Raviv, Y. Landskroner, *The 2007-2009 Financial Crisis and Executive Compensation. An Analysis and a Proposal for a Novel Structure*, disponibil la http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1420991

- ²² R.A.G. Monks, N. Minnow, *Corporate Governance*, 4th ed., Wiley, Chichester, UK, p. 218 și urm.
- ²³ A se vedea Sullivan&Cromwell LLP, *The Financial Crisis and the Business Judgment rule*, în blogul *The Harvard Law School Forum on Corporate Governance and Financial Regulation*, disponibil la adresa http://blogs.law.harvard.edu/corpgov/files/2008/12/sc_publication_the_financial_crisis_and_the_business_judgment_rule.pdf
- ²⁴ În limba engleză: *independent director* sau *outside director*.
- ²⁵ M. Hilb, *Redesigning Corporate Governance: Lessons Learnt from the Global Financial Crisis*, *Journal of Management and Governance*, DOI 10.1007/s10997-010-9131-8, 4 februarie 2010.
- ²⁶ Foarte cunoscute sub acronimul englezesc IFRS (*International Financial Reporting Standards*).
- ²⁷ [Revised] *Model Business Corporation Act (MBCA)* în *Corporations and other business organizations. Statutes, rules, materials and forms*, Thomson Reuters, 2009, p.697. Este un model de reglementare pus la dispoziția statelor americane de către Asociația Americană a Barourilor de Avocați (*American Bar Association*). În prezent, acest model este urmat de 24 de state americane, printre care se număra Arizona, Florida, Georgia, Illinois, Carolina de Nord, Carolina de Sud, Washington și Wisconsin.
- ²⁸ L. Lennarts, *Directors' and Shareholders Liability as a Mean of Protecting Creditors of the BV*, *European Business Organization Law Review*, 2007, p. 131.
- ²⁹ V. Cocris, M. Ungureanu, *Why are Banks so Special? An Approach from the Corporate Governance Perspective*, Iasi, Alexandru Ioan Cuza University, 2007, p. 57.
- ³⁰ Această constrângere este impusă de art. 12 din O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului.
- ³¹ Potrivit art. 235 din Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, membrii Consiliului de Administrație al societăților admise la tranzacționare pe o piață reglementată *pot fi aleși* prin metoda votului cumulativ. La cererea unui *acționar semnificativ* (deținând 10% din capitalul social), alegerea pe baza acestei metode se face în mod obligatoriu.
- ³² Potrivit art. 117¹ din Legea societăților comerciale, au dreptul de a cere introducerea unor noi puncte pe ordinea de zi unul sau mai mulți acționari reprezentând, individual sau împreună, cel puțin 5% din capitalul social. Cererile se înaintează Consiliului de Administrație, respectiv Directoratului, în cel mult 15 zile de la publicarea convocării, în vederea publicării și aducerii acestora la cunoștință celorlalți acționari. Ordinea de zi completată cu punctele propuse de acționari trebuie publicată cu cel puțin 10 zile înaintea Adunării Generale a Acționarilor.
- ³³ Potrivit Legii societăților comerciale (art. 130 alin. 2), "votul secret este obligatoriu pentru numirea sau revocarea membrilor Consiliului de Administrație, respectiv a membrilor Consiliului de Supraveghere, pentru numirea, revocarea ori demiterea cenzorilor sau auditorilor financiari și pentru luarea hotărârilor referitoare la răspunderea membrilor organelor de administrare, de conducere și de control ale societății."
- ³⁴ T.G.Arun, *Banking Corporate Governance in Developing Economies: Concepts and Issues*, *Corporate Governance: an international review*, vol.12, nr.3/2004, p.371.
- ³⁵ CNN, September 2008. Sursa: <http://edition.cnn.com/2008/POLITICS/09/17/stiglitz.crisis/>
- ³⁶ A. Keay, *The Duty of Directors to Take Account of Creditors' Interests: Has it Any Role to Play?*, *Journal of Business Law*, iulie 2002, p. 379.
- ³⁷ A. Keay, *A Theoretical Analysis of the Director's Duty to Consider Creditor Interests the Progressive School's Approach*, *Journal of Corporate Law Studies*, octombrie 2004, p. 307.

- ³⁸ Exista vii controverse în legatură cu exclusivitatea acționarilor asupra beneficiilor rezultate din instituirea obligației de fidelitate în sarcina administratorilor.
- ³⁹ L. Laeven, R. Levine, *Bank Governance, Regulation and Risk Taking*, Journal of Financial Economics vol.93 nr.2/2009, p.259
- ⁴⁰ Chiar dacă, reglementând ulterior regula judecătii de afaceri, textul legal raportează indirect îndatorirea de prudență și diligență, la noțiunea de „interes al societății”.
- ⁴¹ *The Expressive Function of Directors’ Duties to Creditors*, Stanford Journal of Law, Business and Finance, no. 2/2007, p. 224.
- ⁴² J. Macey, M. O’Hara, *The Corporate Governance of Banks*, Economic Policy Review, April 2003, p. 91.
- ⁴³ E. Wymeersch, *The Future of Financial Regulation and Supervision in Europe*, 2005, p. 3.
- ⁴⁴ Lord A.Turner, *The Financial Crisis and the Future of Financial Regulation*, London, 2009, p.16.
- ⁴⁵ În noiembrie 2008, Comisia Europeană a încredințat unui grup la nivel înalt prezidat de Jacques de Larosière misiunea de a propune Comisiei recomandări cu privire la modalitățile de consolidare a mecanismelor europene de supraveghere. Raportul final a fost prezentat de Grupul de Larosière la 25 februarie 2009 și a propus o nouă viziune asupra unui sistemului de supraveghere financiară europeană.
- ⁴⁶ În Comunicarea Comisiei Europene din 4 martie 2009 la Consiliul European de primăvară [COM(2009) 114 final] intitulată *Stimularea redresării economice europene*, Comisia a salutat și sprijinit concluziile principale ale recomandărilor grupului de experti condus de Jacques de Larosière. Pornind de la recomandările din Raportul de Larosière, Comunicarea Comisiei Europene a înfățișat un plan de acțiune orientat către reformarea modului de reglementare și supraveghere a piețelor financiare. Noul cadru de supraveghere a fost deja prezentat, sub forma propunerilor de regulamente.
- ⁴⁷ *Consiliul European, 18 - 19 iunie 2009, Concluziile Președintei, Bruxelles*, 19 iunie 2009, 11225/09, pag. 6-9. Sursa: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/RO/ec/108629.pdf
- ⁴⁸ M. Vasconcelos, *A New Constitution for the Financial Market System [O nouă constituție pentru sistemul financiar european]*, în The European Journal, editia electronica din 25.06.2009. Sursa: http://europeanjournal.typepad.com/my_weblog/2009/06/a-new-constitution-for-the-financial-market-system.html
- ⁴⁹ Consiliul European pentru Riscuri Sistemice (ESRB) va monitoriza și evalua pericolele potențiale pentru stabilitatea financiară care rezultă în urma evoluțiilor macroeconomice și a celor din cadrul sistemului financiar în ansamblu („supraveghere macroprudențială”). În acest scop, misiunea ESRB ar fi aceea de a emite din timp avertismente cu privire la riscurile sistemice susceptibile de a apărea și, dacă este necesar, recomandări cu privire la măsurile care se impun în vederea gestionării riscurilor respective. Crearea ESRB va soluționa una dintre problemele fundamentale evidențiate în contextul crizei, și anume vulnerabilitatea sistemului financiar în fața unor riscuri sistemice sectoriale și transsectoriale interconectate complexe. Sursa: *Comunicarea Comisiei referitoare la supravegherea financiară europeană*, Bruxelles, 27.5.2009, COM(2009) 252 final.
- ⁵⁰ Sursa: *Comunicarea Comisiei referitoare la supravegherea financiară europeană*, Bruxelles, 27.5.2009, COM(2009) 252 final.

- ⁵¹ Alte elemente de diferențiere ar fi: regulile prudențiale stringente referitoare la riscul de lichiditate și management, gradul înalt de interconectivitate (cele mai multe afaceri sunt făcute cu alte bănci, ceea ce înseamnă că partenerii de afaceri reprezintă totodată și concurența, de unde rezultă și un însemnat risc de contrapartidă, și în final, un însemnat risc de contagiune), deținerea de derivative (care pot să le modifice băncilor dramatic profilul de risc), băncile sunt entități strict supravegheate și reglementate datorită importanței lor fundamentale, dar și datorită vulnerabilității lor. Sursa: P. O. Mülbert, *Corporate Governance of Banks after the Financial Crisis - Theory, Evidence, Reforms (April 2010)*, European Corporate Governance Institute (ECGI), *Law Working Paper* no. 130/2009.
- ⁵² *Ibidem*
- ⁵³ Fr. Peltier, *La corporate governance au secours des conseils d'administration*, Dunod, 2005, p.89
- ⁵⁴ De exemplu, rapoartele asupra verificărilor efectuate de compartimentele/departamentele de control intern nu trebuie să fie comunicate doar președintelui Consiliului de Administrație sau directorului general/executiv, ci întregului *Board*! Această practică, des întâlnită, considerăm că este eronată. În opinia noastră, ar fi mai potrivit ca acestea să fie comunicate și comitetului de audit al băncii, din care ar trebui să facă parte cel puțin doi (deși, cea mai bună soluție ar include trei) dintre membrii ne-executivi ai *Board*-ului. La rândul său, Comitetul de Audit ar trebui să verifice performanța băncii, disciplina internă, modul în care se respectă procedurile interne etc.
- ⁵⁵ Regulamentul B.N.R. nr. 3 din 19 martie 2009 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, publicat în M.Of. nr. 200 din 30 martie 2009.
- ⁵⁶ Considerăm ca această concepție ar putea suferi o dramatică revizuire din partea băncilor comerciale în contextul creat de apariția și aplicarea O.U.G. nr. 50 din 9 iunie 2010 privind contractele de credit pentru consumatori, publicată în M.Of. nr. 389 din 11 iunie 2010 (aserțiunea noastră are în vedere forma O.U.G. nr. 50/2010 la data de 01.12.2010, când legea de aprobare, modificare, completare sau respingere a acestei ordonanțe de urgență se află încă în dezbaterile Parlamentului României).
- ⁵⁷ Art. 34 alin. (2) din Legea contabilității.
- ⁵⁸ Legea include în această categorie a "persoanelor juridice de interes public" următoarele tipuri de entități: instituțiile de credit; instituțiile financiare nebankare, definite potrivit reglementărilor legale, înscrise în Registrul general; societățile de asigurare, asigurare-reasigurare și de reasigurare; entitățile autorizate, reglementate și supravegheate de Comisia de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private; societățile de servicii de investiții financiare, societățile de administrare a investițiilor și organismelor de plasament colectiv, autorizate/avizate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare; societățile comerciale ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată; companiile și societățile naționale; persoanele juridice care aparțin unui grup de societăți și intră în perimetrul de consolidare de către o societate-mamă care aplică Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS).
- ⁵⁹ În temeiul art. 2 din O.U.G. nr. 75 din 1 iunie 1999 privind activitatea de audit financiar, publicată în M.Of. nr. 256 din 4 iunie 1999 și republicată în M.Of. nr. 598 din 22 august 2003, auditul financiar cuprinde și auditul statutar.
- ⁶⁰ În acest sens, a se vedea art. 152-158 din O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului.

- ⁶¹ Norme nr. 17 din 18 decembrie 2003 privind organizarea și controlul intern al activității instituțiilor de credit și administrarea riscurilor semnificative, precum și organizarea și desfășurarea activității de audit intern a instituțiilor de credit, publicate în M.Of. nr. 47 din 20 ianuarie 2004, cu modificările și completările ulterioare.
- ⁶² P. O. Mülberr, *precitat*, p. 11.
- ⁶³ R. Vrânceanu, *Dereglementarea necinstei. Învățăminte din scandalurile corporatiste americane*, în D. Dăianu, R. Vrânceanu (coord.), *Frontiere etice ale capitalismului*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 262.
- ⁶⁴ D. Morgan, *Rating banks: Risk and Uncertainty in an Opaque Industry*, *American Economic Review*, vol. 92, no. 4 (septembrie), p. 874-888, 2002.
- ⁶⁵ A. Sen, *On Ethics and Economics*, Blackwell, Londra, 1988, p. 28.
- ⁶⁶ L. Croitoru, *The Financial Crisis and Some Lessons that We Never Learn*, septembrie 2009. Sursa: <http://www.bnro.ro/Puncte-de-vedere-4011.aspx>, L. Croitoru, *Marea lecție a crizei financiare*, interviu acordat publicației Business Standard, în data de 20 aprilie 2009. Autorul afirmă: "Care va fi marea lecție a acestei crize? Vom învăța că nu piețele libere, ci proasta administrare a capitalismului duce, în final, la o criză profundă. Dar nu vom învăța imediat, ci după ce economia reală se va scufunda. Cred că în următoarele două decenii se vor acumula condițiile ca lecția să fie învățată. Atât ne va lua să învățăm că nu putem bea și mânca pe gratis. Dar se pare că la nivel colectiv nu putem ține minte pentru mult timp, ci poate pentru încă două decenii. Se spune că cei care nu învață din istorie sunt condamnați să o repete. Iată de ce cred că Geenspan avea dreptate când spunea că într-un secol avem două-trei crize majore". Sursa: <http://www.bnro.ro/Puncte-de-vedere-4011.aspx>.
- ⁶⁷ N. Dănilă, *Rolul sistemului bancar din România în reluarea creșterii economice*, conferință în cadrul proiectului educațional al BNR "Zilele porților deschise pentru studenții economiști 2010", Universitatea 1 Decembrie 1918, Alba Iulia, 12 octombrie 2010. Sursa: <http://www.bnro.ro/Rolul-sistemului-bancar-din-Romania-in-reluarea-cresterii-economice-6092.aspx>